

ПЕРША ПОЛЬСЬКО-ЧЕСЬКА ВІЙНА КІНЦЯ 80-х РОКІВ X СТОЛІТТЯ ТА ЇЇ ПОЛІТИЧНІ Й ДИПЛОМАТИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Ігор Ліхтей

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Античності,
Середньовіччя та історії України домодерної доби,
Ужгородський національний університет, пл. Народна 3, 88000, Ужгород, Україна,
e-mail: ihor.likhtei@uzhnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5458-7252>

У статті досліджуються передумови, простежується перебіг і з'ясовуються політичні й дипломатичні наслідки для Центральної Європи першої польсько-чеської війни, яка спалахнула наприкінці 80-х років X ст. До цього часу впродовж майже двох десятиліть володарі Чеського князівства з династії Пршемисловичів підтримували дружні відносини з польським правителем Мешком I П'ястовичем, з яким перебували в родинних зв'язках. В умовах активного поступу на міжнародній арені німецького короля Оттона I, який 962 р. здобув титул імператора й проголосив утворення Римської (Німецької) імперії, молоді слов'янські держави шукали шляхи до взаємного зближення. Підкреслюючи імперський статус, Оттон I та його наступники проводили цілеспрямовану політику встановлення сюзеренно-васальних відносин з правителями Чеського та Польського князівств. З часом Мешко I, розширюючи кордони своєї держави, став зазіхати на володіння Болеслава II Побожного, які, крім Чехії, охоплювали територію Моравії, Малої Польщі та Силезії. Польський князь врегулював відносини з Римською імперією й захопив частину територій, що належали Болеславу II. Ймовірно, це була Силезія. Чеський володар звернувся по допомогу до вілців-лютичів (племінного об'єднання полабських слов'ян), з якими імперія вела жорстоку боротьбу. Такий крок засвідчив дипломатичну недалекоглядність Болеслава II Побожного. Натомість Мешко I попросив підтримки з боку імперії. В ході цієї війни Болеслав II Побожний утратив контроль над Силезією й частиною Малої Польщі. Його поразка започаткувала зовнішню та внутрішню кризу Чеської держави. Водночас вона різко підвищила політичний авторитет Мешка I та піднесла престиж Польського князівства, яке на деякий час стало відігравати провідну роль у Центральній Європі.

Ключові слова: Чеське князівство, Польське князівство, Римська (Німецька) імперія, Болеслав I Жорстокий, Болеслав II Побожний, Мешко I П'ястович.

THE FIRST POLISH-CZECH WAR OF THE LATE 1080s AND ITS POLITICAL AND DIPLOMATIC CONSEQUENCES FOR CENTRAL EUROPE

Ihor Likhtei

PhD in History, Associate Professor, Head of the Department of Antiquity,
Middle Ages and History of Ukraine before the modern age
Uzhhorod National University 3, Narodna Square, Uzhhorod, 88000, Ukraine,
e-mail: ihor.likhtei@uzhnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5458-7252>

The article examines the preconditions, traces the course, and clarifies the political and diplomatic consequences for Central Europe of the First Polish-Czech War, which broke out in the late 1080s. Until that time, for almost two decades, the rulers of the Czech Principality from the Prshemyslovych dynasty had maintained friendly relations with the Polish ruler Meshko I Piastovych, with whom they were related. In the context of the active advancement in the international arena of the German king Otto I, who in 962 acquired the title of emperor and proclaimed the formation of the Roman (German) Empire, the young Slavic states were looking for ways to bring them closer together. Emphasizing the imperial status, Otto I and his successors pursued a purposeful policy of establishing suzerain-vassal relations with the rulers of the Czech and Polish principalities. Over time, Meshko I, expanding the borders of his state, began to encroach on the possessions of Boleslav II the Pious, which, in addition to Bohemia, covered the territory of Moravia, Lesser Poland and Silesia. The Polish prince regulated relations with the Roman Empire and seized part of the territories belonging to Boleslav II. That was probably Silesia. The Czech ruler turned for help to the Viltz-Lyutyches (a tribal union of Polabian Slavs), with whom the empire was waging a fierce struggle. That step testified to the diplomatic shortsightedness of Boleslav II the Pious. In return, Meshko I asked for support from the empire. During that war, Boleslav II the Pious lost control over Silesia and part of Lesser Poland. His defeat initiated an external and internal crisis for the Czech state. At the same time, it sharply increased the political authority of Meshko I and raised the prestige of the Polish principality, which for some time began to play a leading role in Central Europe.

Keywords: Czech principality, Polish principality. Roman (German) Empire, Boleslav I the Cruel, Boleslav II the Pious, Meshko I Piastovych.

Вступ. У 962 р. німецький король Оттон I здобув титул імператора й проголосив утворення Римської імперії. Підкреслюючи імперський статус, Оттон I (936–973) та його наступники проводили цілеспрямовану політику встановлення сюзеренно-васальних відносин із правителями сусідніх держав. Це стосувалося також Польщі й Чехії, які в умовах зовнішньої загрози прагнули до налагодження конструктивної співпраці. Як наслідок, 964 р. чеський володар Болеслав I Пршемислович (935–972) на прізвисько Жорстокий та польський князь Мешко I П'ястович (бл. 960–992) уклали союзний договір. Цей альянс було посилено шлюбом Мешка I з донькою Болеслава I – Дубравкою. При цьому Болеслав I посприяв хрещенню польського правителя (Jasiński 1999, 6). Вірогідно, 15 червня 972 р. чеський князь Болеслав I помер (Keller 2004, 103). Володарем став його син Болеслав II Побожний (972–999), який намагався зберігати союзні відносини з Польщею. В імперії ж уважно стежили за зближенням Мешка I з чеськими Пршемисловичами. Ця співпраця тривала до середини 80-х років

X ст., однак через певні обставини завершилася першою польсько-чеською війною, у перебігу якої Болеслав II Побожний утратив частину своїх володінь.

Попри значний інтерес до польсько-чеського протистояння, серед дослідників і досі точаться дискусії з приводу військового зіткнення між двома слов'янськими правителям. Тож *мета* дослідження – розкрити передумови, простежити перебіг та висвітлити політичні й дипломатичні наслідки першої польсько-чеської війни кінця 80-х років X ст.

На початку травня 973 р. засновник Римської імперії Оттон I відійшов за межу життя. Владу перебрав його син Оттон II (973–983). Смерть Оттона I призвела до посилення бунтарських настроїв серед імперської еліти (Keller 2004, 103). Як свідчать джерела, 974 р. князі Чехії та Польщі уклали угоду з герцогом Баварії Генріхом II Сварливим (955–976) та єпископом Абрагамом Фрейзингенським, які об'єдналися проти Оттона II. Імператорові досить швидко вдалося нейтралізувати Генріха II Сварливого та Абрагама Фрейзингенського, а згодом йому підкорився й Болеслав II Побожний. Баварського герцога було ув'язнено в Інгельгаймі, а єпископа – заслано до Корвейського абатства. Однак Генріх II зумів утекти з неволі та взимку 975–976 років перебував у Чехії, шукаючи тут захисту. Та зрештою Генріх II Сварливий вирішив відмовитися від конфронтації з Оттоном II й визнати його своїм сюзереном (Annales Altahenses maiores 1868, 787–788; Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 104).

Юний німецький правитель не мав наміру пробачати непокірність Болеслава II Побожного, й улітку 976 р. вторгся в Чехію. Проте біля замку Пльзень (нині – Старий Пльзенець) військо Болеслава II завдало удару завойовникам, які в той час купалися й не очікували нападу. Після того, як 977 р. новий похід імперських збройних сил у Чехію виявився невдалим, Болеслав II примирився з Оттоном II та підкорився йому як законному володареві (Annales Altahenses maiores 1868, 787–788; Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 104; Charvát 2004, 106–107).

Відносини ж між молодого Польською державою й імперією також не були безхмарними, позаяк їхні інтереси перетнулися в Помор'ї. Траплялося, однак, що імперія та Польща ставали союзниками задля того, щоб підкорити бунтівних полабських та поморських слов'ян. У 977 р. померла дружина польського правителя Дубравка (Kosmův letopis český 1874, 40), й Мешко I невдовзі уклав шлюб з донькою Дітриха, маркграфа Північної марки, Одою, черницею в Кальбі. Хоча нове одруження Мешка I суперечило канонічним правилам і викликало невдоволення німецького єпископату, «заради блага вітчизни та зміцнення необхідного всім миру справа не дійшла до розриву, ба навпаки, було досягнуто рятівного примирення», як повідомляє Титмар Мерзебурзький (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 196). Таким чином, наприкінці 70-х років X ст. конфлікт імперії з Польщею, ймовірно, було вичерпано.

Водночас на політичній арені Центрально-Східної Європи дедалі активнішу роль стала відгравати Київська держава. В період правління Мешка I відносини між Руссю й Польщею загалом розвивалися мирно. Маємо чи не єдине

повідомлення руського літописця про похід 981 р. князя Володимира Святославича (роки володарювання у Києві – 980–1015) «на Ляхів» і про захоплення Червенських міст («*Б лѣтъ... [6489(981)] Иде Володимиръ к Ляхомъ. и заи грады ихъ. Перемышль. Червенъ. и ины города. иже суть и до сего днѣ подъ Русю*») – стверджує укладач «Повісті временних літ» (Полное собрание русских лѣтописей 1908, 69).

Утім серед дослідників немає однастайності щодо трактування цього походу київського володаря. Окремі вчені навіть заперечують сам факт такої збройної виправи київського правителя. Дискусії ведуться й навколо питання про належність Червенських градів до Польщі. В середині XIX ст. «батько чеської історіографії» Франтішек Палацький висловив припущення, що 981 р. Володимир Святославич захопив територію з містами Перемишль і Червен, яка входила до складу імперії Болеслава II Побожного (Palacký 1921, 63).

Аргументовані судження на захист т.зв. «чеської теорії» щодо приналежності Червенських градів наводить авторитетний український медієвіст Олександр Головка. Він, зокрема, наголошує, що в X ст. етнонім «ляхи» аж ніяк «не міг означати ані Польщу як державу, ані мешканців цієї західнослов'янської країни». Свої міркування він підсилює свідченням латиномовних джерел, у яких тільки наприкінці X–XI ст. фіксується топонім «Польща» («Polonia»). Вчений приходить до висновку, що в 981 р. Київська держава ще не мала безпосередніх контактів із князівством Мешка I, «яке на той час уже об'єднувало більшість польських земель». А укладач «Повісті временних літ», як припускає О. Головка, на початку XII ст., імовірно, сприймав повідомлення 981 р. як інформацію про збройну виправу князя Володимира на Польщу вже як на країну, позаяк тоді «етнонім “ляхи” вже набув загальнопольського значення». Все це дає підстави вважати, що внаслідок походу 981 р. князь Володимир Святославич підкорив територію, яка перебувала під владою Чеського князівства (Головка 2021, 58–61).

Погляди О. Головка поділяє й дослідник Дмитро Гордієнко. Він стверджує, що хоча літописець чітко пише про похід Володимира на “Ляхів”, на той момент Червенські гради належали до Чеської держави. У цьому контексті науковець звертає увагу на те, що в процесі становлення державності в Україні, Польщі та Чехії відбувалося окреслення між ними кордонів, які тоді були плинними й не чітко визначеними. Отже, є більше підстав уважати, що 981 р. Володимир Святославович відвоював Червенські міста саме від чеського князя. Відтак Д. Гордієнко припускає, що літописець, очевидно, «вжив “Ляхи” як означення однієї з груп польських племен, можливо лендзян, як етнонім, а не політонім» (Гордієнко 2024, 250).

Позаяк Мешко I на той час не володів Малою Польщею (а це достеменний факт), то він жодним чином не міг утримувати й Червенські гради. Водночас чеський дослідник Вацлав Новотний схиляється до думки, що хоча Болеслав II Побожний у боротьбі з Великим князем Київським Володимиром і втратив частину своїх земель, Мешка I розпирала задрість щодо чеських територіаль-

них надбань (Novotný 1912, 620). Під владою Болеслава II й надалі перебувала майже вся Чехія, Моравія, Силезія та Мала Польща з Краковом.

Похід київського князя Володимира на захід мав важливе значення для майбутнього розвитку Русі. Ця збройна виправа сприяла налагодженню прямих контактів Київської Русі з двома християнськими слов'янськими державами – з Польським та Чеським князівствами. Завоювання Червенських градів й подальше просування Русі в напрямку до Карпат лише підкреслило тенденцію Києва щодо встановлення відносин із Польщею й Чехією. Водночас цей похід означав кінець польських сподівань на експансію в південно-східному напрямку. Київська держава виявилася потужною політичною формацією, й Мешко I добре усвідомлював, що її очільника не варто провокувати.

На початку грудня 983 р. помер імператор Оттон II. Після його смерті залишилася молода вдова Теофано і трирічний син Оттон III (983–1002), якого на Різдво 983 р. в Аахені було короновано на короля. Регенткою при ньому мала бути його мати імператриця Теофано. Однак двоюрідний дядько Оттона III, колишній баварський герцог Генріх II Сварливий, став домагатися опіки над малолітнім королем. Архієпископ Кельнський Варін, у якого в цей час знаходився Оттон III, передав хлопчика під патронат Генріха II Сварливого, і той висунув претензії на королівську владу.

Великдень 984 р. Генріх II Сварливий святкував у Кведлінбурзі. Сюди прибула частина імперських вельмож, які присягнули на вірність Генріхові II і визнали його королем. Разом з ними тут було і троє слов'янських князів: польський – Мешко I, чеський – Болеслав II і очільник ободритів Мстивой, які теж склали клятву вірності новому німецькому володареві як своєму сюзерену (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 130–132; Novotný 1912, 616; Zakrzewski, 1921, 130; Keller 2004, 50, 104; Steinhübel 2010, 13). Крім того, Мешко I досяг згоди з мейсенським маркграфом Ригдагом щодо одруження свого сина Болеслава Хороброго з його донькою. Польського князя та мейсенського маркграфа зближив, передусім, спільний страх перед лютичами. Однак пихатий Генріх II Сварливий досить швидко став втрачати підтримку в імперії й навіть не зумів відновити свою владу в Баварії, де колись був герцогом. Тому 29 червня 984 р. він був змушений повернути малолітнього Оттона III його матері Теофано. Ймовірно, саме тоді князь Мешко I з маркграфом Ригдагом перейшли на бік Оттона III (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 133–135; Steinhübel 2010, 13).

Влітку 984 р. Генріх II Сварливий прибув до Праги, де його з пошаною привітав Болеслав II. Двоє володарів домовилися, що знищать польсько-мейсенський союз, спрямований проти Генріха II Сварливого. Коли останній покинув чеські землі, то військо Болеслава II супроводжувало його через усю територію Мейсенської марки. Біля поселення Алт-Мюгелн Генріх II Сварливий очолив саксонське військо й пішов походом на Тюрингію. Чеські ж вояки скористалися відсутністю маркграфа Ригдага й на зворотньому шляху захопили Мейсен. Але Болеслав II утримував цю територію лише рік. У 985 р. Ригдаг помер. Новим маркграфом став жорстокий і нещадний Еккегард. Князь Болеслав II

залишив Мейсен і передав його Еккегардові (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 136; Novotný 1912, 617–618; Charvát 2004, 107–108; Keller 2004, 104; Steinhübel 2010, 13).

Та здобуття Болеславом II Мейсена створило передумови для розпаду чесько-польського альянсу. Подальше перебування Мейсена під контролем чеського князя змінило б рівновагу сил на його користь (Přehled dějin Československa 1980, 107). Тож князь Мешко, якому не давали спокою розлогі володіння Болеслава II, став готуватися до війни з чехами. Він був упевнений у тому, що в цьому протистоянні імператриця Теофано його підтримає. Чесько-польський союз утратив чинність – і колишні спільники стали ворогами. Після смерті маркграфа Ригдага син польського князя Болеслав Хоробрий розлучився з його донькою і 986 р. одружився вдруге. На цей раз він узяв за дружину доньку угорського князя Гейзи. У такий спосіб Мешко I знайшов союзника проти чехів і в Угорщині. Монархія Болеслава II, яка мала з Угорщиною довгий кордон, опинилася у ворожому оточенні (Steinhübel 2010, 13).

Усвідомлюючи безперспективність ведення війни з Київською державою, Мешко I звернув увагу на землі племен польської групи, зокрема на Краківщину й Силезію, які були анексовані чеським князем Болеславом I відразу ж після катастрофічного розгрому мадярів 955 р. До того ж, Краків був важливим центром на європейському торговому шляху (Нюрнберг–Прага–Краків–Київ). Дотримуючись послідовної політики, спрямованої на підкорення своїй владі всіх племен польської групи, Мешко I зосередив свою увагу на відносинах із Чехією. Тут вимальовувалася більш приваблива перспектива. Князь Мешко I добре знав про слабкі державницькі й воєнні здібності свого шурина, чеського правителя Болеслава II, й зробив висновок, що той не зможе протистояти польському натиску. До того ж, невдала спроба експансії Чеського князівства в північному напрямку, захоплення Мейсена й таємні симпатії Болеслава II до вілців-лютичів викликали в Німеччині підозру щодо його недружніх намірів. Тож Мешко I був переконаний, що і з цього боку йому нічого не загрожує.

Другий шлюб Мешка I з донькою мейсенського маркграфа сприяв його зближенню з німецькими феодалами. До цього Мешка I спонукало й загрозливе становище Польського князівства на півночі. В 986 р. данський король Гаральд Синьозубий (958–986) захопив польський Волин. Це змусило Мешка I шукати підтримки в імперії. Як підтвердження дружніх відносин йому довелося долучитися до походів німецьких феодалів проти лютичів. Крім того, Мешко I уклав союз із шведським королем Еріком Переможцем (970–995). Цей альянс було підсилено одруженням Еріка Переможця з Мешковою донькою Святославою. В результаті спільного польсько-шведського походу Волин знову було повернуто під владу Мешка I (Королюк 1957, 128–129; Dvorník 1999, 107).

Державні інтереси чеського й польського правителів зіштовхнулися в Силезії та Краківщині. Князь Болеслав II поступово втрачав територіальні надбання батька, що, в свою чергу, призводило до зменшення обсягів данини. У чеського володаря виникали труднощі з утриманням численних збройних сил.

А позбавлене належної оплати та відповідного утримання військо ставало небезпечним фактором внутрішньої політики. Позиції польських П'ястовичів усередині країни були значно міцнішими, ніж внутрішнє становище чеських Пршемисловичів. В Чехії все ще не було завершено процес об'єднання всіх племен. Тут на князівському рівні й досі знаходився небезпечний конкурент – Славниковичі, які контролювали чималу територію й мали добрі міжнародні взаємини в європейському просторі (Kosmův letopis český 1874, 40–41; Lutovský 2004).

З 986 р. у відносинах Польщі й Римської (Німецької) імперії спостерігається тісна співпраця, спрямована проти Чеської держави та полабських і балтійських слов'ян. Та все ж деталі розвитку протистояння, що призвело до військових дій, доволі непросто реконструювати, позаяк відомості про їх початок і перебіг надто фрагментарні. Польський учений Станіслав Закшевський вважає, що війна між Мешком I та Болеславом II Побожним відбулася у 989–990 роках (Zakrzewski, 1921, 131). Схожої версії притримується й дослідник Генрик Ловмянський, який стверджує, що збройний конфлікт між Польщею й Чехією спалахнув 990 року чи десь незадовго перед цим (Łowmiański 1973, 571). Ймовірність захоплення 990 р. польським князем Силезії припускає також відомий славіст В. Королюк. При цьому, він відзначає, що на той час у руках Мешка I опинилася й значна частина Малопольщі (Королюк 1957, 129). Заслуговує на увагу еволюція поглядів польського дослідника Герерда Лябуди, який спочатку доводив, що Мешко I утвердив своє панування в Малопольщі 989 р. Згодом учений навів нові аргументи, на основі яких висунув гіпотезу, що ця подія могла відбутися у 987–989, або в 987–988 роках (Labuda 1960, 79–92; Labuda 1988, 264–293; Labuda 1994, 76–80). Близькими до поглядів Г. Лябуди є судження чеських істориків, які акцентують на тому, що, втративши наприкінці 80-х років X ст. Силезію й Малопольщу, князь Болеслав II Побожний уже на початку 90-х років намагався відвоювати ці території, але марно (Žemlička, 1995, 210–211; Vláhová 1999, 311).

На думку знаного чеського медієвіста Франтішка Дворника, для відтворення подій, пов'язаних із першою чесько-польською війною, доцільно, мабуть, звернути увагу на передумови відходу з Праги до Італії єпископа Войтеха, який походив з роду Славниковичів. Біографи й хроністи пояснюють такий вчинок Войтеха його усвідомленням марності боротьби проти життєвого укладу чеських вельмож, що не відповідало християнським канонам. Натомість Ф. Дворник вбачає вагому причину такого вчинку празького єпископа в конфлікті з Болеславом II Побожним через те, що князь наказав продати у рабство єврейським торговцям із на той час мусульманської Іспанії християн. Позаяк це суперечило нормам і законам християнського суспільства, то єпископ Войтех висловив князю протест щодо такого гендлярства та зголосився викупити цих рабів, однак не мав для цього достатньо коштів (Dvorník 1999, 122–128).

Хоча на той час работоргівля сприймалася як звичне явище, й Прага була одним з її центрів, перетворювати на невільників християн заборонялося. Тож

постає питання, хто були ці раби-християни? Вони не могли бути ані чехами, ані німцями. Цього собі не дозволив би навіть князь. Отже, це могли бути тільки полонені з тогочасного військового протистояння з поляками. Ймовірно, продані раби були польськими полоненими, захопленими військом Болеслава II Побожного десь у 987–988 роках. Переможений, а тому розлючений чеський князь відмовився дотримуватися ustalених правил щодо полонених християн і наказав продати їх торговцям з Іспанії (Dvorník 1999, 127–128).

Інформацію про польсько-чеську війну знаходимо в кількох джерелах. Так, у хроніці монаха Сазавського вказується навіть конкретне місце збройного конфлікту – прикордонний град Немча в Силезії, який Болеслав втратив (Mnich Sázavský 1874, 240). Відтак про військове протистояння згадують Гільдесгеймські аннали (990 р.), які акцентують на непримиренній ворожнечі між чеським і польським володарями (Annales Hildesheimenses 1878, 25). Докладнішу інформацію про війну Мешка I й Болеслава II знаходимо в хроніці Титмара Мерзебурзького. Він, зокрема, повідомляє про те, що чеський князь звернувся по допомогу до племінного об'єднання полабських слов'ян велетів-лютичів. Вчинок був невдалим дипломатичним кроком Болеслава II Побожного, позаяк викликав велике невдоволення в імперії. У відповідь на це Мешко I попросив допомоги від імперії, звернувшись з особистим проханням до Теофано, вдови імператора Оттона II (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 144).

Зі свідчень Титмара Мерзебурзького випливає, що кульмінація польсько-чеського конфлікту настала вже до 990 року. Хроніст, зокрема, повідомляє, що 990 р. Болеслав II вимагав від Мешка I повернути захоплену територію. Німецький літописець називає її «втраченим королівством» (*regnum ablatum*) (Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg 1935, 146). Ідеться про чималий регіон, яким могли бути тільки Силезія й Краківщина (Мала Польща), а не лише град Немча, як стверджує монах Сазавський. Згадані землі, як відомо, були заселені слов'янськими племенами польської гілки. Саме тому вони й стали об'єктом зазіхань Мешка I, котрий прагнув об'єднати польські землі. Це дозволяло зберегти обличчя на міжнародній арені: Мешко I, по суті, приєднував територію, заселену польськими племенами, яка перебувала під владою чеських Пршемисловичів від часу поразки в 955 р. мадьяр-угрів. Князь Мешко I вважав, що окреслені землі тимчасово опинилися під владою чехів і не були їхнім законним надбанням. Це підтвердила й реакція вождів цих племен, які після перемоги польського війська над чеським без жодного спротиву підкорилися Мешкові I.

Війна з польським князем Болеславом II коштувала дорого – як з військової, так і з дипломатичної, зовнішньо- та внутрішньополітичної точок зору. Уже акцентувалося на його необачності щодо укладення союзу з велетями-лютичами. Це не тільки не зашкодило Мешкові I, але й суттєво допомогло, позаяк викликало обурення з боку імперії, правителі якої вважали полабських слов'ян заклятими ворогами. З ідеологічного боку це був також факт, який дискредитував Болеслава II, адже він, князь-християнин, об'єднувався з поганами. В результаті, Мешко I без жодних зусиль уклав союз із імперією, спря-

мований проти Болеслава II. Хоча в цьому союзі імперія повела себе дуже хитро, якщо не підступно. Союзне німецьке військо прийшло на допомогу Мешкові I, але воно було нечисленне: всього якихось чотири загони важкоозброєних воїнів (*Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg* 1935, 145). Отже, участь імперії в польсько-чеській війні була суто формальною. Та цього було досить для Болеслава II, який розраховував на нейтралітет імперії, що тепер презентувалася як союзник Мешка I. Воювати на два фронти Болеслав II однозначно не міг, і про це в імперії добре знали, тому й надали тільки незначну військові підрозділи. Їх завданням було ускладнити становище Болеслава II, що аж ніяк не звільняло князя Мешка I від необхідності кинути проти чеського сусіда всі свої сили. Зміцнення позицій польського володаря не входило в розрахунки імперії.

Князь Болеслав II відрядив до ватажків німецького війська свого представника Слопана. Його завдання полягало в тому, щоб переконати їх у відсутності в чеського правителя антинімецьких намірів. Ба більше, Слопан мав попросити німецьких ватажків стати посередниками в можливих чесько-польських переговорах. Таку місію вони погодилися виконати й вирушили зі Слопаном до Болеслава, тоді як німецькі підрозділи повернулися додому (*Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg* 1935, 145). Постає питання, якою була справжня мета німецьких ватажків. Адже примирення між Болеславом II та Мешком I було не в інтересах імперії, яка насправді прагнула послаблення воюючих сторін. Тим часом військо Болеслава II підійшло до р. Одер, потім чеський князь узяв під варту німецьких ватажків, які мали стати посередниками в переговорах із польським правителем. Після цього Болеслав відрядив до Мешка I посла, котрий повідомив, що його союзники стали заручниками Болеслава II Побожного. Висувалася вимога: якщо Мешко поверне відібрані володіння, то Болеслав II обіцяє відпустити бранців неушкодженими; якщо ж ні, то їх буде вбито. Князь Мешко відповів Болеславу так: «Якщо королю буде завгодно врятувати своїх, або ж помститися за вбитих, то він це й зробить; якщо ж цього не станеться, то він зовсім не має наміру зазнати через них збитків». Відповідь змусила Болеслава II залишити німецьких ватажків у спокої. Він, натомість, пограбував і спопелив, наскільки зміг, навколишні землі. Повертаючись, зумів захопити одну фортецю (мабуть, Німпч), і це були всі його «успіхи» в польсько-чеській війні. Уберіг, однак, від помсти велетів-лютичів німецьких ватажків і під захистом своїх воїнів повернув їх додому (*Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg* 1935, 145–146). Таким чином, Болеслав II ще раз продемонстрував лояльність щодо імперії й небажання конфліктувати з нею.

Польський правитель Мешко I зумів захопити всю Силезію та значну частину Малої Польщі. Проте Краків усе ще залишався в руках Болеслава II Побожного. Щоправда, після втрати Силезії чеському князеві було дуже непросто утримувати Краків під своєю владою.

Висновки. Перша польсько-чеська війна, яка спалахнула наприкінці 80-х років X ст., завершилася цілковитою перемогою Мешка I над Болесла-

вом II Побожним. Цей військовий конфлікт супроводжувався інтенсивною дипломатичною боротьбою в центральноевропейському просторі. Князь Мешко I успішно використав союз Болеслава II Побожного з поганами велетами-лютичами, що в імперії сприймалося як антинімецький крок. В результаті, намагання Болеслава II нейтралізувати імперію в протистоянні Чехії й Польщі було зведено нанівець. До того ж, упав престиж Болеслава II в колі імперських князів, послабився його авторитет і в середовищі чеської знаті. Поразка Болеслава II Побожного започаткувала зовнішню та внутрішню політичну кризу Чеської держави й водночас різко піднесла політичне реноме Мешка I, який суттєво розширив територію Польського князівства. На якийсь час це державне утворення стало відгравати провідну роль у Центральній Європі.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

Annales Altahenses maiores a.708–1073 1868. [The Greater Annals of Altahensis a.708–1073.] / Edentibus Wilhelmo de Giesebrecht et Edmundo l. b. ab Oefele. *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, tomus XX, Hannoverae, Impensis bibliopolii Hahniani, p. 772–824. [In Latin].

Annales Hildesheimenses 1878. [Annals of Hildesheim]. *In usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recusi* / contulit cum codice Parisiensi Georgius Waitz, Hannoverae, Impensis bibliopolii Hahniani, 69 p. (Scriptores rerum Germanicarum. Bd. VIII). [In Latin].

Bláhová, M., Frolík, J., Profantová, N. 1999. Velké dějiny zemí Koruny české 1. Do roku 1197. [Great History of the Lands of the Bohemian Crown 1. Until 1197.]. Praha–Litomyšl, Paseka, 800 s. [In Czech].

Holovko, O. 2021. Rus i Polshcha v mizhnarodnomu zhytti Yevropy (X – persha polovyna XIII st.) [Rus' and Poland in the International Life of Europe (10th – First Half of the 13th Century)], Kyiv, 600 s. [In Ukrainian].

Головко, О. 2021. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 600 с.

Hordiienko, D. 2024. Pid znakom Tryzuba. Volodymyr Velykyi ta yoho derzhava [Under the Sign of the Trident. Vladimir the Great and His State]. Kyiv, TOV «Vydavnytstvo “Klio”», 320 s. [In Ukrainian].

Гордієнко, Д. 2024. Під знаком Тризуба. Володимир Великий та його держава. Київ, ТОВ «Видавництво “Кліо”», 320 с.

Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Korveier Überarbeitung = Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon 1935. [The Chronicle of Bishop Thietmar of Merseburg and Its Corvey Revision = Chronicle of Thietmar, Bishop of Merseburg] / Herausgeber von Robert Holtzmann. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 631 p. (Monumenta Germaniae Historica Scriptorum Rerum Germanicarum. Nova series. Tomus IX). [In Latin].

Dvorník, F. 1999. Zrod středni a vychodni Evropy. Mezi Byzanci a Řimem [The Birth of Central and Eastern Europe. Between Byzantium and Rome]. Praha, Prostor, 525 s. [In Czech].

Charvát, P. 2004. Boleslav II. Sjednotitel českého státu [Boleslav II. Unifier of the Czech State]. Praha, Vyšehrad, 198 s. [In Czech].

Jasiňsky, K. 1999. Česko-polské dynastické vztahy v raném středověku [Czech-Polish Dynastic Relations in the Early Middle Ages]. *Dějiny a současnost*, roč.21, čís.2, s. 6–10. [In Czech].

Keller, H. 2004. Otoni: Jindřich I. Ptáčník, Ota I., II., III., Jindřich II [Ottonians: Henry I. Birdman, Otto I., II., III., Henry II] / z německého originálu ... přeložil Vlastimil Drbal. Praha, Vyšehrad, 128 s. [In Czech].

Koroliuk, V.D. 1957. Drevnepolskoe gosudarstvo [Ancient Polish State]. Moscow, Izd. AN SSSR, 208 s. (In Russian).

Королюк В.Д. 1957. Древнепольское государство. Москва, Изд. АН СССР, 208 с.

Kosmův letopis český 1874. [Kosma's Czech Chronicle]. *Fontes rerum Bohemiarum*. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého. Praha, Nákladem musea Království Českého, tom II, fasc. 1. Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus (Kosmův letopis Český s pokračovateli) / Vydavatel Josef Emler; Překladatel Václav Tomek, p. 1–198. [In Latin].

Labuda, G. 1960. O rzekomej utracie Krakowa przez Czechów w roku 989 [About the Alleged Loss of Krakow by the Czechs in 989]. *Slavia Occidentalis*, issue 20, s. 79–92. [In Polish].

Labuda, G. 1988. Studia nad początkami państwa polskiego [Studies on the origins of the Polish state], wyd. 2. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, t. 2. 564 s. [In Polish].

Labuda, G. 1994. Czeskie chrześcijaństwo na Śląsku i w Małopolsce w X i XI wieku [Czech Christianity in Silesia and Lesser Poland in the 10th and 11th Centuries]. *Chryścianizacja Polski południowej*, red. J. Wyrozumski. Kraków, s. 73–98. [In Polish].

Łowmiański, H. 1973. Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n. e. [The Beginnings of Poland: from the History of the Slavs in the 1st Millennium AD.]. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, t. 5, 630 s. [In Polish].

Lutovský, M., Petrůň Z. 2004. Slavníkovci [Slavniks]. Praha, Libri, 176 s.

Mnich Sázavský 1874. [Monk of Sázava]. *Fontes rerum Bohemiarum*. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého. Praha, Nákladem musea Království Českého, tom II, fasc. 1. Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus (Kosmův letopis Český s pokračovateli) / Vydavatel Josef Emler; Překladatel Václav Tomek, p. 238–269. [In Latin].

Novotný, V. 1912. České dějiny. Dílu I. část 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha [Czech History. Part I. Part 1. From the Earliest Times to the Death of Prince Oldřich]. Praha, Jan Laichter, 782 s. [In Czech].

Palacký, F. 1921. Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenu [History of the Czech People in Bohemia and Moravia According to Original Sources]. Praha, Nakladatel V.Kočí, 1279+XVI. [In Czech].

Polnoe sobranie russkih lětopisej 1908. [Complete Collection of Russian Chronicles]. Izdanie vtoroe. S.-Peterburg, Tipografiya M. A. Aleksandrova, tom vtoroj, Ipatevskaya lětopis, XVI s. 938 stlb. (In Russian).

Полное собрание русских лѣтописей. 1908. Издание второе. С.-Петербургъ, Типографія М. А. Александрова, томъ второй, Ипатьевская лѣтопись, XVI с. 938 стлб.

Přehled dějin Československa. I/1. Do roku 1526. 1980. [Overview of the History of Czechoslovakia. I/1. Until 1526.] / Hlavní redakce Jaroslav Purš, Miroslav Kropilák. Praha, Academia, 645 s. [In Czech].

Steinhübel, J. 2010. Ríša českých Boleslavov. Přemyslovský stát v 10. století a jeho vztahy so susedmi [The Empire of the Bohemian Boleslavs. The Přemyslid State in the 10th

Century and Its Relations with Its Neighbors]. *História*. Revue o dejinách spoločnosti, roč. 10, čís. 3–4, s.9–14. [In Slovakian].

Zakrzewski, S. 1921. Mieszko I jako budowniczy Państwa Polskiego [Mieszko I as the Builder of the Polish State]. Warszawa, Polska Składnica Pomocy Szkolnych, 188 s. [In Polish].

Žemlička J. 1995. Expanze, krize a obnova Čech v letech 935–1055 (K systémovým proměnám raných států ve střední Evropě) [Expansion, Crisis and Restoration of Bohemia in the Years 935–1055 (On the Systemic Changes of Early States in Central Europe)]. *Český časopis historický*, roč. 93, čís. 2, s. 205–221. [In Czech].

Дата подання статті до редакції: 24.02.2025 р.